

EKONOMIA SPOŁECZNA I SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ BIZNESU

SKRYPT

INSTYTUT STUDIÓW MIĘDZYKULTUROWYCH
UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

DIALOG

Kraków 2019

Przygotowanie skryptu finansowane ze środków programu DIALOG Ministerstwa Nauki i
Szkolnictwa Wyższego

Skrypt udostępniana jest na licencji Creative Commons: uznanie autorstwa, na tych samych warunkach.

Spis treści

WPROWADZENIE.....	3
1. POJĘCIE EKONOMII SPOŁECZNEJ.....	5
2. ISTOTA SOLIDARNOŚCI W EKONOMII SPOŁECZNEJ	9
3. EKONOMIA SPOŁECZNA, KULTURA I POLITYKA.....	12
4. EKONOMIA SPOŁECZNA W KSZTAŁCENIU I EDUKACJI.....	15
5. PODMIOTY W EKONOMII SPOŁECZNEJ.....	18
6. PAŃSTWO DOBROBYTU I EKONOMIA SPOŁECZNA.....	20
7. WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO W BUDOWIE	22
I FUNKCJONOWANIU PAŃSTWA DOBROBYTU	22
8. SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ BIZNESU	25
NETOGRAFIA.....	27

WPROWADZENIE

Skrypty naukowe mają na celu syntetycznie zaprezentować, uporządkować i uzupełnić najważniejsze wiadomości omawiane na zajęciach akademickich. Pozwalają one również samodzielnie zapoznać się z zebranymi i ustrukturyzowanymi przez specjalistów informacjami na określony temat. Ten skrypt został przygotowany w ramach projektu *Współpraca wyższych uczelni i organizacji pozarządowych jako animatorów społeczeństwa obywatelskiego z wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego*, realizowanego przez pracowników Instytutu Studiów Międzykulturowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w ramach programu DIALOG, finansowanego ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Skrypt powstał z myślą o słuchaczach studiów podyplomowych na kierunku *Międzysektorowe projekty społeczno-kulturowe*, w ramach którego przewidziany jest kurs *Ekonomia społeczna i społeczna odpowiedzialność biznesu*. Jednak biorąc pod uwagę znaczenie podejmowanych tu zagadnień i przekonanie o konieczności popularyzacji praktycznej wiedzy, skrypt jest również udostępniany wszystkim zainteresowanym bezpłatnie za pośrednictwem sieci Internet na licencji Creative Commons. Takie rozwiązanie powoduje, że skrypt ten nie ma charakteru zamkniętego także w tym sensie, że pod wpływem nowych inspiracji i doświadczeń dydaktycznych skrypt może być modyfikowany, rozwijany i uaktualniany.

Skrypt składa się z ośmiu rozdziałów, które odpowiadają ośmiu spotkaniom zajęciowym w przywołanym programie studiów podyplomowych. Wszystkie rozdziały ma jednakową strukturę. Otwiera je krótki wstęp, w którym scharakteryzowano omawiany materiał i wyjaśniono jego znaczenie, a także wskazano najistotniejsze kwestie. Następnie wyszczególniono kluczowe lektury, które najczęściej mają charakter artykułów przeglądowych albo artykułów prezentujących najnowsze badania lub studiów interesujących przypadków. Wybierając artykuły brano pod uwagę to, aby były one dla wszystkich łatwo dostępne i starano się znaleźć takie, które zostały opublikowane w Internecie. Kolejny element każdego z rozdziałów stanowią wytyczne do lektury, będące wskazówkami, na jakich zagadnieniach należy skoncentrować się w trakcie lektury kluczowych tekstów. Następną część stanowią omówienia kluczowych pojęć i wiedzy kontekstowej pozwalają lepiej zrozumieć treść wskazanych artykułów. Na końcu każdego rozdziału wskazana jest literatura dodatkowa. Taka struktura pozwala zdobyć istotne z

punktu widzenia programu studiów informacje i je uporządkować, a jednocześnie umożliwia to, co jest dla klasycznego wykształcenia akademickiego nieodzwonne – pracę z tekstami, czy też ich *studiowanie*. Skrypt zamyka netografia, w której zgromadzone zostały odnośniki do stron, na których można poszukiwać informacji powiązanych z tematyką zajęć. Uważamy, że skoro skrypt jest udostępniany za pośrednictwem Internetu, to warto dodatkowo wykorzystać potencjał dydaktyczny tej sieci.

Podsumowując, pragniemy zaznaczyć, że niniejszy skrypt stanowi element szerszej serii, na którą aktualnie składają się także skrypty do zajęć *Społeczeństwo obywatelskie i organizacje pozarządowe* oraz *Promocja i ochrona dziedzictwa kulturowego*. Zakładamy, że seria ta może być jeszcze rozwijana w przyszłości. Mamy bowiem nadzieję, że tego rodzaju pomoce dydaktyczne okażą się przydatne nie tylko słuchaczom studiów podyplomowych na kierunku *Międzysektorowe projekty społeczno-kulturowe*, ale też innym dydaktykom, osobom zaangażowanym w działalność organizacji pozarządowych oraz wszystkim osobom zainteresowanym tą problematyką i samodzielnie ją zgłębiającym.

1. POJĘCIE EKONOMII SPOŁECZNEJ

Wstęp:

Celem pierwszych zajęć jest omówienie pojęcia ekonomii społecznej. Zdefiniowanie i precyzyjne określenie zakresu problemów mieszczących się w tym pojęciu jest konieczne, by podjąć pogłębiony namysł nad współczesnymi procesami zachodzącymi w skali globalnej, regionalnej i lokalnej. Procesy te nie przebiegają „w próżni” lecz w konkretnym środowisku ukształtowanym przez kulturę, zarówno materialną i niematerialną. Kultura oraz wartości w niej zawarte stanowią ramy dla ludzkiej działalności, jednostkowej i zbiorowej, także tej gospodarczej. Ekonomia społeczna jako specjalność interdyscyplinarna łączy w swojej analizie gospodarczej rzeczywistości socjologię, ekonomię, historię społeczno-gospodarczą oraz kulturoznawstwo. Przyjrzyjmy się zatem, które elementy składowe wymienionych dyscyplin posłużyły do zbudowania aparatu analitycznego ekonomii społecznej – w tej chwili już samodzielnie funkcjonującej specjalności.

Literatura podstawowa:

1. Simon N. Hellmich, *What is Socioeconomics? An Overview of Theories, Methods, and Themes in the Field* [in:] *Forum for Social Economics*, 46 (1), January 2015, pp. 1-23.
2. *Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna*, red. T. Kaźmierczak, M. Rymsza, Warszawa 2007

Wytyczne do lektury:

- W jaki sposób jest definiowane pojęcie ekonomii społecznej?
- Jakie elementy składowe innych nauk weszły w skład narzędzi analitycznych ekonomii społecznej?
- Jaka była geneza wyłonienia się ekonomii społecznej jako specjalności?

- Jakich wyróżnić można podejścia metodologiczne i metodologie typowe dla ekonomii społecznej?
- Na jakie pytania, wyzwania, problemy współczesnego świata próbuje odpowiedzieć ekonomia społeczna?
- Jakie są główne teorie przyjęte w ekonomii społecznej do opisu i tłumaczenia zjawisk, stanowiących przedmiot analizy dla tej specjalności?
- Jaką rolę przypisuje ekonomia społeczna instytucjom?
- Jaką rolę przypisuje ekonomia społeczna tzw. trzeciemu sektorowi?
- Co to jest dobrobyt społeczny i w jaki sposób jest budowany?
- Co to jest sprawiedliwość społeczna i w jaki sposób państwo ją (nie)zabezpiecza?
- Jakie są potrzeby społeczne zabezpieczane przez gospodarkę?
- Jaki wpływ na gospodarowanie ma szeroko rozumiana kultura?
- Jakie czynniki społeczno-kulturowe stymulują lub hamują rozwój gospodarczy?

Kluczowe pojęcia związane z tematem zajęć:

Ekonomia społeczna (ang. social economics) jest interdyscyplinarną nauką wywodzącą się z historii gospodarczej, socjologii, ekonomii oraz kulturoznawstwa. Jej głównym zagadnieniem jest relacja zachodząca między aktywnym podmiotem (jednostką, grupą, społeczeństwem), gospodarką rozumianą jako siecią powiązań i zależności o charakterze ekonomiczno-finansowym oraz kulturą. Krótko – chodzi o badania relacji: społeczeństwo – gospodarka – kultura. Ekonomia społeczna nie tylko bada owe relacje, ale analizuje i diagnozuje uwarunkowania które bądź to ułatwiają oraz stymulują działania przedsiębiorcze jednostek i wspólnot/społeczeństw, bądź osłabiają jednostkowe i zbiorowe inicjatywy oraz aktywności zmierzające do budowania szeroko pojętego dobrobytu, nielimitowanego dla wybranych grup lecz dostępnego dla wszystkich członków wspólnoty bez względu na klasę, warstwę społeczną, wykształcenie, kondycję finansową, wiek, płeć, rasę czy etniczność. Ekonomia społeczna wyłoniła się jak samodzielna specjalność naukowa w latach 70. XX w akademickiej tradycji Zachodu. W polskim dyskursie naukowym pojęcie to pojawiło się ze znacznym opóźnieniem, co

wynikało z uwarunkowań historycznych i polityczno-ustrojowych, wykluczających *de facto* funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego. Obecnie, w dobie zachodzących procesów globalizacyjnych oraz informatyzacji życia, kluczową rolę odgrywa dostęp do informacji oraz powiązanych z nią usług. Ponowoczesne i postprzemysłowe społeczeństwa cywilizacji Zachodu przeszły transformację, której skutkiem jest m.in. wyłonienie się tzw. trzeciego sektora, z kluczową rolą organizacji pozarządowych jako animatorów społeczeństwa obywatelskiego.

Trzeci sektor (ang. *civic sector, voluntary sector*) – terminem tym określa się ogół organizacji działających jako podmioty pozarządowe (ang. *non-governmental organizations, NGO*) i powołane do istnienia przede wszystkim w celu realizowania zadań o charakterze społecznym, a nie *stricte* ekonomicznym. Wyróżniamy trzy sektory życia wspólnotowego: publiczny (państwo), prywatny (biznes) oraz obywatelski (organizacje pozarządowe). Organizacje pozarządowe stanowią poważny i kluczowy element w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Inicjują działania wypełniające lukę, wśród zadań przypisanych do państwa lub samorządów. Często aktywują i moderują potencjał społeczny w sposób bardziej efektywny niż państwo czy samorząd. Są katalizatorem inicjatyw niosących potrzebne rozwiązania w społecznościach najczęściej lokalnych, także regionalnych, w mniejszym stopniu ogólnokrajowych. Trzeci sektor jest zatem niezbędny, aby łatwiej i szybciej inicjować oraz przeprowadzać działania na poziomie tzw. *grass root* (najbliższym jednostce, grupie czy wspólnocie). Organizacje *non-profit* oraz *non-for-profit* są tego przykładami. Organizacje pozarządowe mogą przybierać różną formę, m.in.:

- fundacji,
- stowarzyszeń,
- partii politycznych,
- związków zawodowych,
- izb rzemieślniczych,
- kółek rolniczych,
- organizacji religijnych,
- klubów osiedlowych,
- grup wsparcia.

Literatura uzupełniająca:

1. Zygmunt Narski, *Ekonomia społeczna. Zarys popularny*, Toruń 2001.
2. Jacques Defourny, Patrick Develtere, *Ekonomia społeczna. Światowy trzeci sektor [w:] Trzeci sektor dla zaawansowanych. Współczesne teorie trzeciego sektora – wybór tekstów*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2006.
3. *Trzeci sektor i ekonomia społeczna. Uwarunkowania prawne. Kierunki działań*, red. J. Blicharz, L. Zacharko, Wrocław 2017.

2. ISTOTA SOLIDARNOŚCI W EKONOMII SPOŁECZNEJ

Wstęp:

Celem drugich zajęć jest zwrócenie uwagi słuchaczy na niezbędny element budujący społeczną spójność, ideę solidarności oraz sposoby jej realizowania w społecznej praktyce. Doświadczenie jednostkowe i wspólnotowe dostarcza nadto dowodów, że bez solidarnościowego zaangażowania, wynikającego ze zrozumienia i zaakceptowania idei solidarności, jakiegokolwiek przedsięwzięcie ukierunkowane na dobro ogółu/wspólnoty/społeczeństwa ma nikłe szanse powodzenia. Już w latach 40. XIX wieku, wskazywali na to w swoich Luigi pracach Taparelli i Antonio Rosminih, nazywając solidarność społeczną „sprawiedliwością społeczną”. Należy jednak zaznaczyć, że obecnie, oba pojęcia nie są substytutami lecz wzajemnie się dopełniają.

Literatura podstawowa:

1. Ryszard Legutko, *Spółeczeństwo otwarte a idea solidarności*, Ośrodek Myśli Politycznej, artykuł dostępny: <http://www.omp.org.pl/artukul.php?artykul=29>
2. Grażyna Skąpska, *Spółeczeństwo obywatelskie: kontekst i płaszczyzn funkcjonowania* [w:] „Ekonomia społeczna” 1/2007, ss. 22 – 32.
3. Józef Tischner, *Etyka solidarności*, Kraków, 2015.

Wytyczne do lektury:

- W jaki sposób jest definiowane pojęcie solidarności?
- Jakie rodzaje i typy solidarności można wyodrębnić?
- Co jest podstawą obecnych w dyskursie naukowym typologii solidarności?
- Jakie wyróżnić można podejścia metodologiczne w badaniach fenomenu solidarności, w tym jej szczególnej odmiany - solidarności społecznej?
- Jaką rolę w budowaniu wspólnoty/spółeczeństwa/grupy odgrywa solidarność oraz jak można tą dyspozycją zarządzać?
- Jaką rolę dla ducha solidarności odgrywają jednostki?
- Jaką rolę dla poczucia solidarności odgrywają instytucje, w tym tzw. trzeci sektor?

Kluczowe pojęcia związane z tematem zajęć:

Solidarność – niejednakowo definiowana i rozumiana, jako pojęcie często pojawiało się w pracach Emila Durkheima, który łączył je z podziałem pracy w społeczeństwie. W XIX wieku solidarność była z kolei bardziej asocjowana z solidarnością klasową, a nie z całym społeczeństwem. Dopiero ostatnie dekady XX wieku przyniosły zmianę konceptualizowania tego pojęcia. Z jednej strony może one być asocjowane z dobrem powszechnym, dobrem ogółu społeczeństwa (podejście inkluzywne), z drugiej strony z dobrem ograniczonym i limitowanym do ściśle określonej grupy/warstwy społecznej/klasy czy wspólnoty (podejście ekskluzywne). Zachowanie i działanie jednostki jako członka wspólnoty jest moderowane podług przyjętych w tej wspólnocie praw – pisanych i niepisanych – wynikających z fundamentów moralno-etycznych wypracowanych przez pokolenia i odziedziczonych w formie szeroko rozumianej kultury.

Kultura na przestrzeni minionych wieków została definiowana na kilkadziesiąt różnych sposobów. Każdy z nich próbował uchwycić uniwersalny rys charakterystyczny dla tego powszechnego dla ludzkiej istoty fenomenu. Kultura jako zbiór materialnych i niematerialnych wytworów człowieka, nie jest jednak wytwarzana w izolacji, wymaga interakcji z drugą jednostką, grupą, społeczeństwem. Artefakty kulturowe nie powstają zatem w próżni. Ich autorzy, indywidualni i zbiorowi, dorastają w konkretnych uwarunkowaniach wpływających na stopień wrażliwości artystycznej, empatię, kreatywność, innowacyjność etc. Przywołując metaforę użytą przez starożytnego rzymskiego oratora, Cyncerona, kultura jest „uprawą ducha i umysłu”, tak by poprzez tą uprawę (kultywację) uczynić człowieka lepszym.

Etyka jest działem filozofii, który zajmuje się rozważaniem nad moralnością, czyli tą sferą ludzkiego działania, która określa co jest dobre, a co złe. Etyka i moralność, ściśle z sobą związane, wynikają z jednostkowej i wspólnotowej konieczności formowania/porządkowania świata podług określonych zasad/reguł – także w przypadkach, kiedy zasady te zdają się pozornie nie istnieć. Etyka zawarta w postulacie humanistycznym przedstawionym w 2002 roku na Światowym Kongresie Humanistycznym stanowi jeden z fundamentalnych elementów humanizmu definiowanego jako: „(..) *postawę uznającą wartość, godność i autonomię każdej jednostki oraz prawo każdego*

człowieka do największego zakresu wolności, nienaruszającą jednak praw innych osób. Humaniści mają obowiązek troszczyć się o ludzkość, w tym o przyszłe pokolenia. Humanisci uznają moralność za wrodzony element ludzkiej natury wynikający z rozumienia i troski o innych ludzi, który nie wymaga zewnętrznej sankcji.” (podkreślenia: autorzy skryptu, źródło: <https://humanists.international/what-is-humanism/the-amsterdam-declaration/>).

Literatura uzupełniająca:

1. Émile Durkheim, *O podziale pracy społecznej*, Warszawa, 1999.
2. Andrzej Stoiński, *Przeobrażenia idei sprawiedliwości społecznej. Część III: Sprawiedliwość społeczna jako idea solidarności i równości* [w:] „Roczniki Filozoficzne / Annales de Philosophie”, Vol. 66, nr 1 (2018), ss. 115-132.

3. EKONOMIA SPOŁECZNA, KULTURA I POLITYKA

Wstęp:

Celem kolejnych zajęć jest wskazanie na wzajemne zależności, a tym samym oddziaływania, zachodzące między kulturą, polityką i gospodarką, formowaną według założeń ekonomii społecznej. Ludzkie wspólnoty, w ich różnych formach i stopniach rozwoju, wykształciły ład społeczny rozpięty między trzema wymienionymi filarami. We współczesnym świecie, zróżnicowanym i niejednakowym, jeśli idzie o postęp cywilizacyjny, gospodarczy czy technologiczny, możemy odnaleźć różne wzory interakcji indywidualnych i zbiorowych. Pytaniem kluczowym w kontekście tych zajęć jest pytanie o czynniki, zasoby materialne i niematerialne, instytucje, wartości i postawy występujące w społeczeństwie, które pozwalają na wdrażanie zasad ekonomii społecznej.

Literatura podstawowa:

1. *Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce. Teoria i praktyka*, red. J. Hausner, wyd. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2008 (całość publikacji)
2. *Teoretyczne i praktyczne problemy kultury politycznej. Studia i szkice*, red. M. Banaś, wyd. Księgarnia Akademicka, Kraków 2013, s. 7 - 25.

Wytyczne do lektury:

- Co jest istota przedsiębiorstwa społecznego (PS)?
- Jakie są jego cechy charakterystyczne?
- Jakie są prawne regulacje funkcjonowania PS?
- Jakie są instytucjonalne regulacje funkcjonowania PS?
- Jakie obowiązują współcześnie regulacje dotyczące instytucji trzeciego sektora, działające podług zasad PS?
- Co stanowi istotę kultury politycznej?
- W jaki sposób formowana jest kultura polityczna? Poprzez jakie działania? Wartości? Postawy?
- Jakie są sposoby moderowania kultury politycznej?

- Co to jest polityka?
- Co wpływa na kształtowanie polityki wewnętrznej kraju?
- Czy polityka dotyczy wszystkich? Jeśli tak, to jak to zjawisko tłumaczyć (vide: koncepcja Arystotelesa)

Kluczowe pojęcia związane z tematem zajęć:

Przedsiębiorstwa społeczne stanowią kluczowy podmiot w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego, czyli takiego, które łączy wszystkie jednostki gotowe do wspólnego wysiłku w procesie budowania państwa dobrobytu. Właściwe postawy są kształtowane przez odpowiedni klimat polityczny i wzorce kulturowe. Innymi słowy – postawy prospołeczne – także w przedsiębiorczości i biznesie są kształtowane przez kulturę i politykę, a ściślej określając – kulturę polityczną obowiązującą w danym kraju/społeczeństwie. Mamy na to dowody z praktyki międzynarodowej, porównując m.in. kraje skandynawskie z krajami południowej Europy czy kraje Europy wschodniej z krajami Europy zachodniej.

Polityka w szerokim, inkluzywnym rozumieniu, określa sposoby porządkowania wspólnotowego ładu. Odnosi się do tych wszystkich sfer, które formują relacje między członkami grupy/wspólnoty/społeczeństwa, a także relacji z otoczeniem zewnętrznym. W publikacji pod redakcją Bohdana Kaczmarka, *Metafory polityki*, odnajdujemy charakterystykę wybranych form dla działań politycznych, które mogą być rozumiane jako część boskiego planu, jako emanacja czy odbicie autowizerunku działającego podmiotu (jednostkowego lub zbiorowego), jako grę, teatr, festiwal a nawet maskaradę. Ta ostania stanowi część tzw. postpolityki, czyli działania wyzbytego wyraźnej ideologii, zastąpieniu rządzenia przez zarządzanie, skupieniu na przede wszystkim kreowaniu pozytywnego wizerunku polityka, partii politycznej, tak by pozyskać i utrzymać wsparcie wyborców.

Kultura polityczna w dyskursie społecznym i naukowym pojawiła się jako termin stosunkowo późno, bo na początku XX wieku. Johann Gottfried Herder łączył jej pierwowzór z charakterem narodowym wynikającym z temperamentu wspólnoty. Współcześnie, kulturę polityczną rozumie się jako efekt długotrwałego procesu formowania wspólnotowego wzoru interakcji wyznaczonych przez tradycję, wartości, wierzenia czy obyczaje. Jak możemy zauważyć, obserwując międzynarodową scenę

polityczną, kultury polityczne poszczególnych krajów, czy regionów różnią się między sobą, wpływając na rodzaj, formę a także na skuteczność (lub jej brak) wzajemnych interakcji. Podobieństwo wzorów kultury politycznej sprzyjają kooperacji, podczas gdy różnice ją spowalniają lub niekiedy nawet całkiem wykluczają.

Literatura uzupełniająca:

1. *Metafory polityki*, red. B. Kaczmarek, Warszawa 2008
2. Stefan Opara, *Pojęcie polityki* [w:] *Podstawowe kategorie polityki*, red. S. Opara i in., Olsztyn 2006.

4. EKONOMIA SPOŁECZNA W KSZTAŁCENIU I EDUKACJI

Wstęp:

Ekonomia społeczna, uwzględniając jej istotę, wymaga przygotowania członków społeczeństwa do podejmowania działań w zakresie gospodarki, opartych nie tylko i wyłącznie na chęci indywidualnego zysku. Myślenie o wspólnocie jako ramach dla indywidualnej aktywności jest koniecznym podejściem, które może być wykształcane w długim procesie wychowawczo-edukacyjnym. Z tego powodu, odpowiednio skonstruowane programy kształcenia obejmujące wszystkie poziomy edukacji: podstawowy, średni i wyższy, są niezbędne, by formować odpowiednie uwarunkowania dla porządku opartego na ekonomii społecznej.

Literatura podstawowa:

1. Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych, *Ala zna spółdzielnie? Badanie desk research dotyczące edukacji w zakresie ekonomii społecznej dedykowanej uczniom szkół podstawowych /gimnazjalnych*, Poznań 2018.
2. Ewa Jastrzębska, *Uczelnie wyższe a edukacja w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu*, Zarządzanie Zmianami: Zeszyty Naukowe, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2010, nr 2, 1-13.
3. *Jak uczyć o społecznej odpowiedzialności i zrównoważonym rozwoju. Przewodnik dla nauczycieli*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu na zlecenie Ministerstwa Gospodarki, (bez miejsca i roku wydania).

Wytyczne do lektury:

- Jakie są wytyczne w przygotowaniu programów kształcenia w zakresie ekonomii społecznej dla uczniów szkół podstawowych i średnich?
- Jakie zagadnienia powinny być włączone w cykl kształcenia na poziomie wyższym?
- Jaka rolę odgrywają w przedmiotowym zakresie uniwersytety?

- Jak powinno przebiegać finansowanie cyklu kształcenia dot. ekonomii społecznej?
- W jaki sposób przygotować kadrę nauczycielską i akademicką do prowadzenia zajęć/edukacji w zakresie ekonomii społecznej?

Kluczowe pojęcia związane z tematem zajęć:

Kształcenie jest złożonym i usystematyzowanym zbiorem działań zmierzających do dostarczenia jednostce lub grupie odpowiednich kompetencji, by realizować następujące cele: a) poznawanie świata w jego naturalnym (natura) i kulturowym (kultura) wymiarze z uwzględnieniem nauki, technologii, sztuki; b) konstruktywne zmienianie i udoskonalenie rzeczywistości dla obecnych i przyszłych pokoleń; c) samokształcenie z wykorzystaniem nabytych kompetencji, rozwiniętych zdolności i wyćwiczonych umiejętności; d) kształtowanie indywidualnej i wspólnotowej osobowości dążącej w sposób kreatywny do samorozwoju służącemu dobru indywidualnemu i wspólnotowemu. Wobec powyższego, można uznać, że kształcenie zawiera trzy komponenty: uczenia się, nauczania oraz wychowywania. Ich rezultatem staje się wykształcenie, będące swoistego rodzaju wizytówką człowieka. W dobie społeczeństw ponowoczesnych i różnorodności systemów kształcenia, nie wszystkie ścieżki edukacyjne korelowane są z wysoką jakością. Dzieje się tak za sprawą niejednakowego rozumienia istoty kształcenia związanego z innym ważnym obszarem formowania jednostkowej i wspólnotowej egzystencji, a mianowicie z edukacją.

Edukacja, w klasycznej łacinie *educatio*, określała zbiór działań zmierzający do formowania postaw i osądów, wyobrażeń i przekonań na początku osób młodych, dzieci i młodzieży, a później osób już dojrzałych. Proces formowania i zmiany zachodzi głównie na drodze sformalizowanej, bowiem państwu zależy na utrzymaniu społecznej kohezji niezbędnej do realizowania celów wspólnotowych. Choć w naszej rzeczywistości obecne są także nieformalne i pozaformalne (nieoficjalne) ścieżki edukacyjne, to jednak stanowią tylko niewielką część w całym systemie edukacji. Podobnie jak formy samoedukacji czy edukacji akcydentalnej – wynikające z nagle zaistniałych sytuacji, które zmusiły bądź zastymulowały jednostkę/grupę do nabycia odpowiedniej wiedzy.

Literatura uzupełniająca:

1. Łukasz Makuch, *Instytucje rynku CSR w Polsce 2010. Przewodnik po kluczowych organizacjach, mediach oraz inicjatywach promujących i edukujących w zakresie Społecznej Odpowiedzialności Biznesu w Polsce*, 2010, <http://odpowiedzialnybiznes.pl/public/files/9.pdf>.
2. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Ekonomia Solidarności Społecznej: Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2023*, Warszawa, Monitor Polski z 2019 r. poz. 214.

5. PODMIOTY W EKONOMII SPOŁECZNEJ

Wstęp:

Gospodarka kraju oparta na założeniach ekonomii społecznej, wymaga aktywnego uczestnictwa podmiotów różnego szczebla (podstawowego/lokalnego, średniego/regionalnego, wyższego/ogólnokrajowego). Dodatkowym poziomem jest poziom ponadkrajowy/ponadnarodowy/międzynarodowy z racji specyfiki współczesnego świata, w którym społeczeństwa, gospodarki i kraje powiązane są różnego typu zależnościami lub zobowiązaniami. Autarkiczne podejście w koncepcjach formowania wspólnotowego ładu, nie ma racji bytu, czego wielokrotnie dowiodło ludzkie doświadczenie. Kooperacja i wzajemne uzupełnienie się - oparte na zasadach partnerstwa - stanowią strategię, która w większości przypadków przynosi korzyść dla wszystkich uczestników. Kluczowe pytania związane są z kwestią odpowiedniej organizacji i zarządzania społeczną aktywnością (pracą) oraz dystrybucją wypracowanych korzyści.

Literatura podstawowa:

1. *Współpraca uczelni wyższych i organizacji pozarządowych jako moderatorów społeczeństwa obywatelskiego z wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego*, red. M. Banaś, F. Czech, M. Kołaczek, wyd. Księgarnia Akademicka, Kraków 2019.
2. Ryszard Skrzypiec, *Miejsce, rola i znaczenie podmiotów ekonomii społecznej podmiotów ekonomii społecznej i organizacji pozarządowych i organizacji pozarządowych w realizacji Celu 9 w RPO na lata 2014–2020*, Warszawa 2014.

Wytyczne do lektury:

- Jaką rolę i jakie zadania przypisane są do centrów integracji społecznej (CIS)?
- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią kluby integracji społecznej (KIS)?

- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią organizacje pozarządowe?
- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią przedsiębiorstwa społeczne?
- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią spółdzielnie inwalidów (sic! wciąż używane słowo *inwalidów* w tej nazwie,)?
- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią spółdzielnie socjalne?
- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią spółdzielnie pracy?
- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią spółki z o.o. non-profit?
- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią warsztaty terapii zajęciowej?
- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią zakłady aktywności zawodowej?
- Jaką rolę i funkcję w ekonomii społecznej pełnią wyższe uczelnie?

Kluczowe pojęcia związane z tematem zajęć:

Podmioty obecne w przestrzeni społecznej, szczególnie **predestynowane do działań na polu ekonomii społecznej** to: centra integracji społecznej (CIS), kluby integracji społecznej (KIS), organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa społeczne, spółdzielnie inwalidów – choć tu należałoby zastąpić słowo *inwalidów* znacznie lepszym określeniem – *osób o szczególnych potrzebach*, spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy, spółki z o.o. non-profit, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, szkoły różnego szczebla – w tym – wyższe uczelnie. Należy zapoznać się z charakterystyką tych podmiotów z perspektywy prawnej i funkcjonalnej tzn. praktyki społecznej, odnosząc się do konkretnych przykładów (tzw. studium przypadku). W tym celu można skorzystać z krajowej bazy informacyjnej dostępnej pod adresem www.ekonomiaspoleczna.gov.pl.

Literatura uzupełniająca:

1. Piotr Frączak, Jan Wygnański, *Polski model ekonomii społecznej. Rekomendacje dla Rozwoju, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych*, Warszawa 2008.
2. Henryk Waszkowski, *Ruch spółdzielczości inwalidów i jego znaczenie dla rozwoju rehabilitacji osób niepełnosprawnych w Polsce*, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania”, 2016, nr 4 (21), ss. 97-122.

6. PAŃSTWO DOBROBYTU I EKONOMIA SPOŁECZNA

Wstęp:

Ekonomia społeczna wymaga odpowiednich uwarunkowań instytucjonalnych i systemowych. Ich gwarantem jest państwo dobrobytu, rozumiane niejednakowo i niejednakowo realizowane w zależności od przypadku. Spoglądając na Wielką Brytanię, Irlandię, Republikę Federalną Niemiec, Szwecję, Norwegię czy Danię, zauważymy znaczące różnice w osiąganiu celu jakim jest dobrostan wszystkich obywateli. Dobrostan skorelowany i rozumiany jako opieka oraz gwarancja pomocy ze strony państwa, że jednostki bądź grupy słabiej uprzywilejowane będą mogły w jednakowy sposób korzystać ze wspólnie wypracowanych dóbr. Stąd we współczesnym modelu państwa dobrobytu takie formy wsparcia jak: zasiłki, opieka socjalna, opieka medyczna, renty, emerytury czy darmowe szkolnictwo są powszechne oraz uznawane jako naturalne i oczywiste. Oczywiście, model teoretyczny wyznacza tylko kierunek realizacji praktyki, która w wielu przypadkach nakazuje rewizję pierwotnych założeń.

Literatura podstawowa:

1. Tomasz Przybyciński, *Etyczne i ekonomiczne aspekty państwa dobrobytu*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym / Annales. Ethics in Economic Life 2016, Vol. 19, No. 3, wrzesień 2016, ss. 27–34.
2. Robert Janik, *Szanse realizacji "Państwa opiekuńczego" w procesie integracji europejskiej*, wyd. Politechniki Częstochowskiej, 2003.

Wytyczne do lektury:

- Jaka jest geneza państwa dobrobytu/państwa opiekuńczego?
- Kto należał do pierwszych teoretyków państwa dobrobytu?
- Jakie są etyczne i ekonomiczne wyznaczniki państwa dobrobytu?
- Jakimi rozwiązaniami oraz poprzez jakie strategie można zarządzać państwem dobrobytu?
- W jaki sposób pozyskać finansowanie dla funkcjonowania państwa dobrobytu?

- W jaki sposób państwo dobrobytu jest skorelowane z ekonomia społeczną?

Kluczowe pojęcia związane z tematem zajęć:

Państwo dobrobytu i państwo opiekuńcze to dwa określenia, które bywają stosowane zamiennie. Puryści nauk politycznych widzieliby konieczność rozróżnienia, jednak dla potrzeb tego skryptu uznajmy wyżej wymienione jako bliskoznaczne a nawet tożsame. Dlaczego? Bowiem nieodzownym warunkiem roztoczenia opieki nad potrzebującymi jest posiadanie odpowiednich środków finansowych oraz infrastrukturalnych. Te z kolei generowane są w długim procesie budowania wspólnotowego dobrobytu. Odpowiednio ukształtowana gospodarka pozwalająca na mobilizowanie ludzkiej przedsiębiorczości, kreatywności i kooperacji, staje się niezbędnym elementem systemu, w którym jednostki mniej uprzywilejowane np. z powodu kalectwa, dysfunkcji czy na skutek czynników zewnętrznych takich jak słaba koniunktura gospodarcza, mogą liczyć na wsparcie państwa.

Ekonomia dobrobytu (ED) to kolejne pojęcie ważne dla istoty podejmowanej tu problematyki. Koncepcja ED została zaproponowana przez angielskiego ekonomistę A.C. Pigou (1877–1959), który uważał, że dobrobyt społeczeństwa zależy do dochodu narodowego: jego wielkości, struktury oraz stabilności – czyli względnej trwałości w dłuższym okresie. Dobrobyt można było zdaniem Pigou tworzyć poprzez odpowiednie stymulowanie do pracy (bo tylko z niej generowany jest dochód), z odpowiedniego progresywnego podatku oraz wysokiego opodatkowania spadków. Te trzy zasadnicze źródła wpływów do budżetu państwa dawały możliwość realizowania założeń ekonomii społecznej.

Literatura uzupełniająca:

1. Sławomir Czech, *Ekonomia dobrobytu a państwo opiekuńcze – relacja przeszłości czy przyszłości?* <https://sbc.org.pl/publication/107554>
2. Beata Kasprzyk, *Problem pomiaru w ekonomii dobrobytu – poglądy historyczne i współczesne*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 41 (1/2015), ss. 287 – 295.

7. WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO W BUDOWIE I FUNKCJONOWANIU PAŃSTWA DOBROBYTU

Wstęp:

Celem przedostatnich zajęć jest przyjrzenie się zależnościom oraz uwarunkowaniom wpływającym na kształt trzech fenomenów: funkcjonowaniu państwa dobrobytu, jego budowie oraz roli dziedzictwa kulturowego, a ściślej potencjału zawartego w dziedzictwie kulturowym. Istota dziedzictwa kulturowego została szczegółowo omówiona w obrębie innych zajęć, tu zaś uwaga zwrócona jest na dwa istotne procesy: a) budowania państwa dobrobytu oraz b) jego funkcjonowania. Ujęcie teoretyczne skonfrontowane jest z praktyką, co pozwala na ocenę stanu rzeczy oraz diagnozę wyzwań stojących w niedalekiej przyszłości przed społeczeństwami Europy. Od strony praktycznej tytułowe zagadnienia analizowane są na przykładzie Wielkiej Brytanii, Szwecji, Niemiec i Włoch. Dobór tych państw wynika z przyjętej w literaturze przedmiotu typologii, wskazującej na cztery modele: anglosaski, francusko-niemiecki, nordycki i śródziemnomorski.

Literatura podstawowa:

1. Radosław Kamiński, *Geneza i ewolucja polityki społecznej w Wielkiej Brytanii : historyczne determinanty brytyjskiego modelu państwa opiekuńczego*, Civitas Hominibus : rocznik filozoficzno-społeczny 5, 27-48, 2010.
2. Monika Banaś, *Zintegrowane społeczeństwo. Realność, pozory czy utopia?: kilka uwag o szwedzkim modelu społecznej integracji*, „Politeja” nr 15 (2011), ss. 113-140, Księgarnia Akademicka, Kraków.
3. Joanna Czech-Rogosz, *Państwo socjalne - Doświadczenia RFN*, ss. 97 – 114
https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/user_upload/wydawnictwo/SE_Archiwalne/SE_38/06.pdf

Wytyczne do lektury:

- Jak funkcjonują obecnie modele państwa dobrobytu?
- Co jest postawą różnorodnych modeli oraz praktyk związanych z realizacją państwa dobrobytu?

- W jaki sposób kultura w jej szerokim znaczeniu, a także dziedzictwo kulturowe wpływają na formowanie, budowanie i realizowanie założeń państwa dobrobytu?
- Jakich narzędzi potrzebuje państwo, by osiągnąć przedmiotowy cel?
- Jakie podmioty muszą zostać zaangażowane w realizację celu?
- Jakie są koszty finansowe, infrastrukturalne i kadrowe konieczne do realizacji celu?
- Jakie słabe strony państwa dobrobytu można zidentyfikować patrząc na przykłady Włoch, Szwecji, Wielkiej Brytanii i Niemiec?

Kluczowe pojęcia związane z tematem zajęć:

Pojęcia takie jak *kultura*, *dziedzictwo kulturowe* oraz *państwo dobrobytu* zostały uprzednio wyjaśnione. W rozważaniach dotyczących budowy i funkcjonowania państwa dobrobytu należy zwrócić uwagę na kulturę oraz dziedzictwo kulturowe, które są rezerwuarem wartości determinujących wspólnotowy ład. Wartości zawarte w sztuce, literaturze, architekturze, urbanistyce czy koncepcjach zarządzania np. wiedzą i talentem, stanowią fundament dla tak istotnej konstrukcji jaką jest państwo. Jego jakość, siła lub słabość, sprawność lub dysfunkcja, ludzkie zasoby oraz ich stan (wiek, wykształcenie, kompetencje praktyczne, kondycja fizyczna, umysłowa, zdolność do współpracy etc.) są *de facto* pochodną – lub innymi słowy – odzwierciedleniem wartości kulturowych. Analizując wskazane teksty oraz pogłębiając wiedzę w przedmiotowej kwestii, „tercet” państwo-dobrobyt-kultura staje się wyrazisty, a w konsekwencji - oczywisty.

Literatura uzupełniająca:

1. Stanisława Goliniowska, *Modele polityki społecznej w Polsce i Europie na początku XXI wieku*, Fundacja im. S. Batorego, Warszawa 2018.
2. Tomasz Mering, *Równość i solidarność w niespokojnych czasach. Reformy państwa dobrobytu w okresie światowego kryzysu finansowego i gospodarczego*, http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/79023/Studia_Erasmiana_Wratislaviensi_a_10.pdf#page=224
3. Anthony Giddens, *Jak ocalić model socjalny*, „Europa” nr 137/2006 z 18.11.2006.

4. Ryszard Kowalski, Państwo dobrobytu wobec globalizacji,
http://www.krakow.pte.pl/pliki/Rozdzial_4.doc.pdf

8. SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ BIZNESU

Wstęp:

Spółeczna odpowiedzialność biznesu (Company Social Responsibility – CSR) nazywana w Polsce też społeczną odpowiedzialnością przedsiębiorstw jest koncepcją, która w ostatniej dwóch dekadach znacznie zyskała na popularności. Polega ona nie tyle na tworzeniu nowych podmiotów mających zajmować się działaniem na rzecz ekonomii społecznej, ale na reorientacji działań istniejących podmiotów rynkowych, tak aby przekładały się one na korzyści dla szerokiego otoczenia społecznego. Za tą kategorią kryje się idea zrównoważonego rozwoju. Ta równie istotna obecnie koncepcja została omówiona poniżej. Natomiast wskazane lektury pozwalają zapoznać się z istotą, strategiami i przykładami społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.

Literatura podstawowa:

1. Maja Żychlewicz, *Spółeczna odpowiedzialność biznesu jako strategia prowadzenia działalności polskich przedsiębiorstw*, „Problemy Ekonomiczne” 11/2015, s. 281-289.
2. Patrycja Hąbek, *Spółeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jako koncepcja firmy zorientowanej na interesariuszy*, „Organizacja i Zarządzanie” 2/2009, s. 69-86.

Wytyczne do lektury tekstów obowiązkowych:

- Czym jest społeczna odpowiedzialność biznesu?
- Jakie jest siedem zasad społecznej odpowiedzialności biznesu?
- Czym się charakteryzuje społeczna odpowiedzialność biznesu w Polsce?
- Jakie są poziomy społecznego zaangażowania przedsiębiorstw?

- Co określa Zielona Księga Komisji Europejskiej z 2001 roku?
- Kim są interesariusze przedsiębiorstwa?
- Jakie typy interesariuszów można wyróżnić?

Kluczowe pojęcia związane z tematem zajęć:

Zgodnie z definicją Andrzeja Kassenberga „istotą zrównoważonego rozwoju jest to, aby w każdej decyzji tam, gdzie to ma zastosowanie, poszukiwać równoprawnego traktowania racji społecznych, ekonomicznych i ekologicznych. Nie oznacza to jednak zwykłego kompromisu. Bardziej jest to płaszczyzna niż trzy elementy składowe”. Można zatem powiedzieć, że **rozwój zrównoważony** (ang. *sustainable development*), zakłada to, aby przedsiębiorstwa w swoich działaniach oprócz rozwoju gospodarczego i zysku brały pod uwagę również kwestię ochrony środowiska i sprawiedliwości społecznej. W tym sensie rozwój zrównoważony jest powiązany ze ideą społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, która traktowana jest jako środek prowadzący do celu. Należy dodać, że **społeczna odpowiedzialność biznesu** niekoniecznie musi być rozumiana jako węższe pojęcie, które oznacza koncentrację jedynie na celach społecznych, z pominięciem ekologicznych. Jest tak ponieważ działanie na rzecz środowiska można uznać za działanie, które jest korzystne także dla społeczeństwa.

Literatura uzupełniająca:

1. Bożenna Kromer, *Społeczna odpowiedzialność biznesu jako czynnik konkurencyjności przedsiębiorstw*, „Studia Ekonomiczne” 2/2014, s. 131-140.
2. Małgorzata Burchard-Dziubińska, *Społeczna odpowiedzialność w sektorze MŚP*, „Ecomanager”, Nr 9(18)/2011.
3. Barbara Piontek, *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski*, Warszawa: PWN, 2002.

NETOGRAFIA

<https://humanists.international/what-is-humanism/the-amsterdam-declaration>

www.ekonomiaspoleczna.gov.pl

http://mikroekonomia.net/system/publication_files/395/original/4.pdf?1314959706

<http://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Forum%20Idei/Modele%20polityki%20spolecznej.pdf>

<http://orka.sejm.gov.pl/wydbas.nsf/0/5DA0AED03DC44FC5C125815D004A5B0E/%24File/3%20Wojciech%20Stefan%20Zgliczy%C5%84ski%20Studia%20BAS%20nr%202%202017.pdf>

<https://wuplodz.praca.gov.pl/documents/58203/838384/Warto%C5%9Bci%20-%20po%20co%20nam%20w%20%C5%BCyciu.pdf/a9dfba15-6d9b-4536-a7af-630b835e1a5b?t=1406646773000>

<http://rszarf.ips.uw.edu.pl/tps/dzienne/14n.pdf>

<https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/PCh/article/view/PCh.2018.007>

<http://www.edukacja.ibe.edu.pl/pl/>